

TURIZM TARAWLARINIŃ GEOGRAFIYALÍQ TIYKARLARI

Egamberdiev Farrux Baxtiyarovich,

Eshiniyazov Berdiniyaz Ańsatbay ulı.

Nókis mámleketlik pedagogikalıq institutı

berdiniyaz.eshiniyazov@mail.ru

Annotatsiya: Adamlardıń migraciyalıq háreketi nátiyjesinde sayaxatshılıqtıń dáslepki formaları júzege kelgen. Geografiyanıń rawajlanıwı – bul turizmniń rawajlanıwı dep esaplanadı.

Kalit so‘zlar: turizm, geografiya, turizm geografıyası, regional hám global, demografiya.

GEOGRAPHER BASICS OF TOURISM

Abstract: Due to the migration of people, the first forms of tourists appeared. The development of geography is the development of tourism.

Key words: tourism, geography, geography of tourism, regional and global, demography.

Turizmniń payda bolıwı hám rawajlanıwı geografiya pání menen tikkeley baylanıslı. Adamzat tariyxındaǵı dáslepki sayaxatlar qorshaǵan ortalıqtı úyreniw, jańa jerlerdi ashıw, qolaylı jasaw orınların izlep tabıw maqsetlerinde ámelge asırılǵan. Adamlardıń migraciyalıq háreketi nátiyjesinde sayaxatshılıqtıń dáslepki formaları júzege kelgen. Geografiyanıń rawajlanıwı – bul turizmniń rawajlanıwı dep esaplanadı.

Ásirese, «Ullı geografıyalıq ashılıwlar» dáwirinde dúnya júzi boylap sayaxat etiwler júdá tez pát penen rawajlandı. Bul dáwirdegi sayaxatshı-ilimpazlar qatarına

XV-XVI ásirlerde jasaǵan Fernan Magellan, Vako da Gama, Xristofor Kulumb, Abel Tasman, Jeyms Kuklardı kirgiziw múmkin.

Geografiya ilimi turizmnıń izertleniwindegi dominant ilim bolıp esaplanıp kelinmekte. Sebebi geografiya ilimi hámde turizm bir-biri menen tıǵız baylanıslı. Turizm geografiyası – bul mámlekettiń sırtqı hám ishki turistik imkánıyatların analiz etiwshi hám bulardan durıs paydalanıwdı úyretiwshi pán. Bul pán turistik resurslardıń jaylasıwı, olardıń rawajlanıwına tásir etiwshi faktorlar, turistik rayonlastırıwdıń tiykarların úyrenedi.

Turizm geografiyası pániniń wazıypası turistik resurslardı bahalaw, olardıń ekonom-geografiyalıq imkánıyatlarınıń rawajlanıwın úyreniwden ibarat. Bul pániniń izertlew obyektı turistik ornlardıń geografiyalıq jaylasıwı bolıp esaplanadı.

Turizm geografiyası pániniń tiykarǵı wazıypaları tómendegilerden ibarat:

- turistik oray hám zonalardıń júzege keliw nızamlıqların úyreniw;
- olardıń regional hám global qánigelesiwın anıqlaw hám bahalaw;
- olardıń rawajlanıwındaǵı tiykarǵı faktorlardı anıqlaw.

Orın resurslarınıń turistik imkánıyatların bahalaw geografiyalıq kózqarastan kelip shıǵadı. Geografiya – tábiyiy-klimatlıq, demografiyalıq, maǵlıwmatlar, olardıń ózgeriw tendenciyaları hám perspektivaları, turizmnıń regionlararalıq hám region ishinde rawajlanıwın tolıq rejelestiriw, obyektler, turistik sanaat, turizm tarawın investiciyalawdı rawajlandırıwdı rejelestiriw, turistik aǵımlardı, xalıqtıń bántligin hám turizmnen túsiwshi dáramattı rejelestiriw ushın júdá zárúr esaplanadı.

Turizmnıń geografiyalıq úyreniliwi degende turistik obyektlerdiń geografiyalıq tarqalıwı, dúnya kóleminde hárekettegi turistlerdiń sanı, turizm túrleri hám maqsetleriniń aymaqlıq ózgeshelikleri, turizmnıń mámleket ekonomikasında tutqan ornı h.t.b. belgilerdiń úyreniliwi túsiniledi.

Turizm geografiyası páni geografiyanıń iliminiń tómendegi tarawları menen baylanıslı túrde rawajlanadı:

- demografiya – xalıqtıń demografiyalıq hám social-ekonomikalıq evolyuciyası haqqındaǵı ilim;

- ekonomikalıq geografiya – dúnya júzi regionlarınıń ekonomikalıq resursları haqqındaǵı ili;

- mámlekettanıw – Jer sharı regionları hám kontinentlerdiń xojalıǵı haqqındaǵı ilim;

- tábiyiy geografiya – turizmniń rawajlanıwına tásir etiwshi tiykarǵı faktorlar bolǵan, tábiyiy, klimatlıq, salamatlandırıw resursları haqqındaǵı ilim;

Tariyxıy geografiya – turizmniń rawajlanıwındaǵı tiykarǵı faktor bolıp esaplangan tariyx, mádeniyatlar tariyxı haqqındaǵı ilim;

Turizm geografiyası páni geografıyalıq, social-ekonomikalıq hám jámiyetlik ilimler – siyasattanıw, socialogiya, ekonomika, ekologiya, psixologiya, medicina menen tıǵız baylanıslı.

Turizm xızmet kórsetiw quramına qaramastan, xızmetler kórsetiw ornına hám bul xızmetlerden paydalanıwshı turistler toparına: ishki hám xalıqaralıq turizm kategoriyalarına bólinedi.

Ishki turizm – degende belgili bir mámleketniń óz aymaǵı sheńberinde xalıq tárepinen turistlerge xızmet kórsetiwi túsiniledi. Bunday turistler jergilikli turistler kategoriyasına kiredi.

Xalıqaralıq turizm – degende bolsa, qandayda bir mámleketke basqa mámleket turistleriniń barıwı hám olarǵa xızmet kórsetiliwi túsiniledi. Bunday turisler xalıqaralıq turistler dep ataladı.

Basqa bir mámleket aymaǵında turistlerge turizm boyınsha xızmet kórsetiw shıǵıwshı turizm dep ataladı. Usı sıyaqlı turistik xızmetlerdi óz mámleketi aymaǵında shet ellik turistlerge kórsetilse bunday turizm kiriwshı turizm delinedi.

Turizm statistikasında tranzit turist túsiniǵi de bar bolıp, onda turistlerdiń óz mámleketi aymaǵınan ekinshi bir mámleketke baratırǵanda ortadaǵı mámlekette toqtap ótiwi túsiniledi. Bunday xalıqaralıq tranzit turist bolıw ushin arnawlı tranzit vizalar bolıwı zárúr. Tranzit turistlerdiń mámlekette bolıw múddetleri shegaralangán. Mısalı, evropalı turistlerdiń Hindstanǵa yamasa Qıtayǵa sayaxatlarında Ózbekstan tranzit aymaq (mámleket), turistler bolsa tranzit turistler bolıp esaplanadı. Bunday

sayaxatta turistler qisqa waqit ishinde Ózbekstanda boladı. Usı waqit ishinde miymanxanalarda bolıwı, awqatlanıwı, mámlekettegi tariyxıy estelikler menen tanısıwı, bazarlarda sawda islewi múmkin.

Ádebiyatlar dizimi:

1. Iskenderov A.B. hám basqalar. Turizm hám rekreaciyalıq georafiya. NDPI baspaxanası. Nókis.2019. 128.
2. Tuxliev I., Qudratov G‘., Pardayev M. Turizmni rejalishtirish. Darslik. – T.: Iqtisodmoliya, 2010.
3. Царфус П.Г. Рекреационная география. -М., Мысль. 2012.